

فرهنگ ایرانی در شوروی

یادگارهای فرهنگ خاور

وقف نامه های سمرقند

کار بسیار نیکوئی ونوی کرده است فرهنگستان ازبکستان، بخش فرهنگ خاورزمین، که وقف نامه ها و فروش نامه های آسیای میانه را بچاپ رسانیده است. آنهم با پژوهشی ژرف ورسا ودرخور ستایش. بکوشش آقای او.د. چخرویچ. کتابی شده است نزدیک به هفتصد صفحه نخستی بزرگ با کاغذ وچاپ خوب، شیرازه استوار و آراستگی شایسته. هجده وقف نامه و فروش نامه است بانگاره یا رونوشت آن، چند فهرست سودمند از نام جاها، کسان، واژه ها.

برگردان و یادداشت ها و پیشگفتار بزبان فارسی، انگلیسی و روسی. وقف نامه ها از سمرقند سده هشتم و نهم هجری یا پانزدهم و شانزدهم میلادی است. بیشتر از تو انگری بنام خواجها حرار که رهبری دینی نیز داشته وقف نامه ها و فروش نامه ها بزبان فارسی تاجیکی است و اندکی هم از بکی. چند تائی با خط بسیار خوش و پخته، نستعلیق و نسخ. هر وقف نامه تک، تک آمده و کاویده شده است. این نوشته ها آئینه ایست گویا از نمای زندگی چند سده پیش سمرقند. ازینراه بخوبی میتوان به پایه فرهنگ و ادب و زندگی، مردم شناسی و زبان، شهر شناسی، داد و ستد و بازرگانی، و بسویژه کار و پیشه آن روزگار آشنا شد. نوشته ها، گنجینه ایست تازه و پرمایه برای کند و کاوناریخ و فرهنگ آسیای میانه.

نگارش وقف نامه‌ها آکنده از سادگی و درستی است. از چند بخش درست شده، پیشگفتاری دارد، نام واقف و فروشنده، مرزبندی وقف، گواهان...
با خواندن این وقف نامه‌ها، کوجه‌ها و دکانه‌ها و کارگاه‌ها، باغها، سراها و ساختمانهای سمرقند کهن پیش چشم نقش میگیرد. از وقف نامه‌ها پیداست که نوشته چندتن است هر کدام باروش‌های گوناگون. این وقف نامه‌ها بیشتر همانند وقف نامه‌هایی است که در ایران است با کمی دگرگونی که به ویژگیهای مرز و بوم بستگی دارد. وقف نامه‌ها گاهی مانند وقف نامه‌های ایران، همینکه بنام ناموران میرسد بسیار کش میآید، ستایش آمیز میشود و پر آب و تاب.
نمونه‌ای از آغاز و انجام وقف نامه‌ها و فروش نامه‌ها:

درد و از دهم جنادی الاخر سنه تسع و خمسين و ثماننامه اقرار کرد حسن
بیرمخواجه. که فروخته ام بیع بات... بحضرت... خواجه جلال الدین محمود...
همگی حوالی ملک خودم را که در سمرقند است در کوی درب سوزنگران مشتمل
بر دو خانه و گنجینه و ایوان و بالاخانه و طهارت خانه و یکدرخت توت حده غربی
پیوسته است بدکاکین جناب... وحده شمالی پیوسته است بزمین پادشاهی و
بعضی بخانه‌های امیر... وحده شرقی پیوسته است براه غیر نافذه و الجنوی...
بمبلغ هزار و پانصد دینار عدلی رایج الوقت... و خریده است حضرت...
شهد علی اقرار... شهد بمافیه... شهد...
هست و اله اعلم...

هو... فی العاشر من شهر بیع الاول سنه ثمان و ستین و ثماننامه بود که اقرار
شرعی کرد... مسمان نگاریگی بنت بهلول محمد بن، بر آن جمله که فروخته ام
بیع مات تبات تبتله حقیقی یکبارگی... همگی و تمامی سه قطعه زمین ملک خودم
را که در موضع مچاق است و از تومان... است و از هزاره سیهات است و از آبخوار
جوی ناخای است. متها حدود قطعه اولی شرقی وی پیوسته است بقریه فرینگت
و شمالی وی پیوسته...
بحضور شیخ بایزید... بحضور مولانا...

ض. س